

ZSIGMOND ANDREA

A SZÍNHÁZ ÉS A SZAVAK 2.

Beszéljünk róla?

(A szakmai beszélgetés – például a Deszkán)

■ A műalkotások mindenféleére buzdítanak bennünket – Rilke, Brecht, Gadamer és mások szerint is ezt teszik. Rendben, legyen. Ez a műalkotások dolga. Azaz... várjunk csak! Nem durva és tapintatlan ez a viselkedés? Hogy a műalkotások csak úgy felszólítanak bennünket mindenféleére; hogy megmondják nekünk, hogyan kellene élni?

A helyzet, valljuk be, kényelmetlen. Még akkor is, ha kijön a jó eredmény, azaz megér(in)teni véljük az alkotást és általa magunkat, ha úgy érezzük, megrázkódtatásban volt részünk, és kimozdítva pozícióinkból tényleg felülbíráljuk addig nyomorult önfeledtségben vagy önrejtettségben tengerelt életünket. Egyszóval megtörténik velünk, aminek meg kell történnie.

Akkor is – csak úgy ideszólt nekünk a műalkotás, hogy figyelj, valamit rosszul csinálsz?... Ráadásul nyilvánosan tette. Ezek mégiscsak személyes dolgok, sőt: intímek. Vagyunk mi annyira jóban?

A műalkotás nem törődik ezzel, csak odajön, és a szemedbe mondja. Illetve egy idő után te mérsz oda, hogy a szemedbe mondja. Ráadásul tömegesen. Ezt hívod színháznak.

Van ebben valami különös. Hogy hagyod magad. Hogy egyszer csak eldobod a lepled. Úgy látszik, szükséged van erre a pimaszra. Halmozottan – mert fesztiválra is elmész. Ahol tényleg dömping van műalkotásból, azaz folyamatos lemeztelepedés várható. Ráadásul majdhogynem nyilvánosan – mert mégiscsak ott ül körülötted egy csomó másik ember...

A műalkotás tapintatlan támadásaival szemben az idők során többféle stratégiát fejlesztettünk ki. 1. Eleve hártóan viszo-

nyulunk hozzá, így tökéletesen védve vagyunk. 2. Olyan szűkre állítjuk a sávot, melyen a találkozás létrejöhetne, hogy az előadás nagy eséllyel kívül esik rajta. 3. Kritikus álláspontra helyezkedünk, vagyis a lehető legmagasabbra tesszük a mércét. 4. Hagyjuk, hogy a műalkotás hozzáérjen csupasz önmagunkhoz; de könnyeinket a tapsrend előtti vaksötétben egy sunyi mozdulattal letöröljük. 5. Kitérjük karunkat a műalkotás felé, sőt e találkozás tanút, a többi nézőt is bevesszük az ölelésbe. Tettünk, imígyen megsokszorozódva, igazolást nyer, ráadásul egyúttal megszüntettük a fürkésző idegenek táborát.

Az előző bekezdésben megpróbálkoztunk a tisztába tevéssel – de valljuk be, a számok nem tudnak rendet hazudni a köztünk és a műalkotások között lévő bonyolult viszonyba. Bonyolult, ezért folyton megérteni próbáljuk. Leírásokat, magyarázatokat gyártunk hozzá; kritikát írunk belőle, esszét, tanulmányt. Boncolgatjuk e viszonyt otthon vagy a kocsmasztalnál, ketten vagy többen, az alkotók előtt vagy a hátuk mögött. A fesztiválok ráadásul formalizált keretet is biztosítanak ehhez. Beszélgessünk, mondják, tessék, fejtsek meg e kusza terep összefüggéseit. Ülünk szembe egymással, vagy ülünk körbe, és öntsünk tiszta vizet poharainkba.

E beszélgetések igénye tehát abból fakadt, hogy találtunk valamit, ami életbe várható. Mert hát akármiről nem szervezünk beszélgetéseket. De a művészet, az fontos dolog. Mert segít abban, hogy megértsük magunkat. Ám a beszélgetések többnyire nem erről szólnak, dehogyl! Szemérmesek vagyunk, magunkról hallgatunk, tisztán csak a

kontinuum másik végéről, a művekről lehet szó, kváziobjektíven. (De míg azokról beszélünk, valójában azt mérlegeljük: mi ez a valami, ami az életembe tör? Megérdemli ezt a kegyet? Felér hozzám?)

A művekről, művek csoportjáról tesszünk tehát kijelentéseket. Debrecenben, a kortárs magyar drámák köré szervezett Deszka fesztiválon például ilyeneket hallhattunk: „A novella a legveszélyesebb csúszda a dráma felé” – Szörényi László; „A színházban muszáj hatásvadásznak lenni – Shakespeare és Csehov is a legprimitívebb hatásokkal élt, amit költőként vagy prózaíróként soha nem csináltak” – Spiró György; „Irodalom az, amit kiadnak könyvben” – Verebes Ernő; „Magyarországon nincs idealizmus, csak tét nélküli ironizálás, így nem lehet” – Kiss Csaba; „Lehet, hogy ötven-száz év múlva csak egyszemélyes színházak lesznek, közönség se lesz, mindenki színész lesz” – Verebes Ernő; „A színháznak kötelező politizálnia” – Jászay Tamás.

Az ilyen nagy ívű kijelentések izgalmak, mert egyetemes érvennyel kecsegtetnek: az egvedi esetekre, a hallgatóság fejében cikázó példákra mind érvényesnek mutatkoznak. Az elvont és az egvedi, az egy és a sok közti feszültség munkál bennük. Ráadásul ott van az Ember, a vátesz, aki az igazságot meglátta, kimondja. Meg az Ember, aki megérti az eszmét, vagy szembeszegül vele; aki én vagyok. Tömérdek nagyszerűség.

Más kijelentések azért izgatóak, mert az általánost egy alannal kötik össze. Az igazság és a másik ember viszonyáról, mindkettőnk titkáról fellebben a fátyol ilyenkor, vagyis a pletyka öröme, a bulvár szele is megcsap minket. „Azt mondta nekem egyszer Keresztury Dezso, hogy Németh Lászlót Molnár Ferencsel kellett volna keresztezni” – Szakonyi Károly; „Petőfi boldogan otthagya volna a költői pályát a színésziért” – Szörényi László; „A Móricz-trilógia segített nekem jobban érzékelnem a világot” – Csizmadia Tibor; „A *kaméliás hölgy*ben meg akartam fogalmazni a női lelket. A darab felénél rájöttem, hogy ez a nő én vagyok” – Kiss Csaba; „A szöveg vágása intim dolog; mindig éjszaka csinálom, egyedül” – Vidnyánszky Attila; „Báthory Zsigmond utolsó monológját abból csináltam

meg, hogy én hogyan fogok az egri színház éléről elmenni” – Csizmadia Tibor.

Ilyenkor már rendszeren érzékeljük a tragikumot vagy a komikumot: „Vidéki városban elfogy a közönség” – Csizmadia Tibor. Élvezzük, valljuk be! A következő kijelentésekben is, mivel bennük nem egy, hanem már több alkotó személye bukkan fel, tapsikolva a viszonyítás, az összecsapás lehetőségét sejtjük: „Gothár Péter türelmes rendező volt, sokszor megmondta, hogy én mit is akartam írni” – Vinnai András; „Amikor nem dolgozunk együtt, akkor is együtt dolgozunk” – Vinnai András Bodó Viktorról, „a *Motel*t az infantilizmus hajtotta, most kezdünk normálisak lenni”; „Egy örült hajsza” – mondta Tasnádi István Bodó Viktorról, majd: „akkor térjünk vissza a rendes drámához”; „A legnagyobb drámákat színészek írták, Shakespeare, Molière, mert ők ismerték a szakmát” – Spiró György; „Az élő szerző a jó szerző”, „Rossz sűgő voltál, mert a színpadot nézted, nem a példányt” – Csizmadia Tibor Márton Lászlórol; „Ki vagyok én? A halott szerző személyes ismerőse” – Márton László; „Hogy bírják az írók a szöveg vágását?! Hubay Miklós azt mondta: többet nem jövök próbára. El lehet menni cigarettáznni olyankor” – Vidnyánszky Attila.

Látjuk tehát, hogy majdhogynem színházi előadássá fajul a beszélgetés, az anekdoták komédiává változtatják. A beszélgetők hajlamosak a humor mezébe rejtőzni, a hallgatók hajlamosak élveteg magatartásba burkolózni. Elvesztődik a beszélgetés tétje: eredetileg a megértésre törekedtünk. Az igazságot kerestük mindannyian. A műalkotással való találkozás élményét akartuk meghosszabbítani, a találkozásét, ami elvezet valahová; ami a megértés által megváltoztat. Ami esemény-szerű – mondaná Visky András. Amiben nem sablonokat ismételtünk, nem, hanem a beszélgetésben születik meg valami – mondaná Láng Zsolt. Ott és akkor. Itt és most.

A beszélgetésben úgy szembesülünk egymással, mintha műalkotásokkal ülnék szemben. Szép körben. Ebben a keresésben ne legyenek leosztva a szerepek játszókra és nézőkre – mindannyian játszó és nézők legyünk. Keresők, akik e kereséshez lemeztelenedünk.

Négyszemközti beszélgetésekben hangzott el a Deszkán, a témákat belülről ismerő személyek között: „én tudom azt, hogy része vagyok az elitnek, de azt mélyesen lenézem”; „a vásárhelyi egyetem: állandó dicséretfelhőbe burkolt lustaság”; „a kolozsvári egyetemnél szét-

esettebbet még nem láttam, a munkamorál és a képzettség szintjén”; „én ilyen vagyok igazából, nagyon kicsi és nagyon szomorú”.

Azt hiszem, ennyire őszintén kellene beszélgetnünk. Olyankor is, amikor többen vagyunk.

AZ ÜVÖLTÉS HELYÉRŐL

Krasznahorkai László – Max Neumann: *ÁllatVanBent*

...minden aspiráció a végtelenre: csapda...

KRASZNAHORKAI LÁSZLÓ

■ Mibe fér bele egy üvöltés? Egyáltalán a helye felől kellene-e elgondolni azt, ami a kitörésből, a korlátok, a határok áthágásából, a helyek, a formák, a szabályok szétzúzásából nyeri létezését? Artikulálatlan üvöltés – mondjuk, miáltal jellemezzük is azt, ami a kultúra, a civilizáció minden humanizáló, megszelídítő, alakot adó törekvése ellenére az emberi létezés gyakori velejárója. Kezdetben vala az üvöltés – így kezdődik az emberiség titkos Bibliája, amelynek kötésebe a számtalan alkotó közül olyanok helyezték el apokrif evangéliumaikat, mint Hieronymus Bosch, Francisco Goya, Edvard Munch, Franz Kafka, Samuel Beckett, Allen Ginsberg és most Krasznahorkai László és Max Neumann.

A művészet reflektív terében azonban az üvöltés nem marad teljesen artikulálatlan. Szóljon bármennyire ellentmondásosan: az üvöltés alakot, formát kap, miáltal különös módon részévé válik annak, ami ki akarja zárni magából. De ez már az az általános mátrix, amelyben minden igazi alkotó szellem benne áll. Fél lábbal a kultúrában, a humanusban, de a másikkal a kultúraalattiban, az embertelenben. És megpróbál közlekedni, átjárni, átvinni, mert a legmélyebb kulturális tudás részét képezi – amit még régi korok jól ismertek –, hogy csak úgy tudjuk valóban helyén tartani a rosszat, a gonoszt, a megtörtet, a meggyötörtet, ha szembenézünk vele; nem kizárjuk, hanem beépítjük életünkbe.

Az alakot kapó üvöltés pedig elhelyezhető, leírható és értelmezhető. Persze csak óvatosan, csínján kell bánni azzal a sok irodalomelméleti és képzőművészeti tudással, amit Krasznahorkai és Neumann közös könyve talán szándékolatlanul is megidéz. Hisz ahol az üvöltés a tét, ott minden tudásnak valahol torzulnia kell, ahogyan Edvard Munch *Sikoly* című képén a sikoltót körülölelő térnek és horizontnak, ahhoz, hogy végül semmilyen korlát ne védjen attól, ami üvöltés formájában kitör, elszabadul. Mert ez valahol a megjelenítési erőről is szól, amelynek van egy szintje, ahol cserbenhagyunk értelmező fogalmaink, és minden egyes tétova gondolat csak jobban hozzáláncol ahhoz, ami igazi alkotás formájában létrejött.

Végül is egy különös párbeszédéről van szó. Egyik alkotó, Max Neumann német festőművész védtelen, szinte primitív képein, míg Krasznahorkai László író a tőle megszórt vagy talán ebben a könyvben szikárabb, kattogóbb, de mégis indázó, az ismétlésekben elmélyülő, hosszú mondatain keresztül próbál bevinni minket egy olyan szintre, ahol a lemeztelenített Rossszal találkozhatunk. Képre szöveg következik, majd megint kép, rá megint egy szöveg, és így tovább, tízennégy rövid felvonáson keresztül, mindössze harmincegy oldalon zajlik egy két médiumon keresztül celebrált pokoli teremtés. Egy kép felmutat valamit, amire reagál a szó-

veg, ez a reagálás azonban nem tekinthető képleírásnak, ekphraszisznak, a szöveg nem rendelődik alá a képnek, hanem kiemel valamit a képek pecsétszerű expresszivitásából, néha csak néhány alakszerű vonás, és ezekből a vonásokból építkezve íródna a szilánkszerű történetek – hogy miről? – az állatról, ami bent van. Nem egymást illusztráló médiumokról van tehát szó, hiszen a képekben mindig benne marad valami le nem írt, ahogy a szövegekben is teremtődik a képekhez képest valami plusz, ez pedig megint csak dinamizálja a könyvet, megosztja, mintegy szétfeszíti, és ezáltal egy olyan térré változtatja, amelyben jelentéstartalmú energiák feszülnek egymásnak.

Teremtésről beszéltem. De talán pontosabb vissza-teremtésről beszélni, mert nem a világszerűség horizontjai vázolódna fel a könyv lapjain, hanem ahogyan talán a poklot teremtették meg, valami felszámoló, végtelenen redukálódik: a kintiség bentiségé, a tágasság szűkösséggé, a horizont bezártsággá, a szelídség dühvé, a lehetőségek végzetté, a kiszolgáltatottság gyilkos támadássá. Azonban lehet, hogy a felszámolás irányát csak az európai kultúrán nevelkedett olvasó látja bele a könyvbe, hiszen, noha a könyvben van szűkösség, van bezártság, van düh, támadás és végzet, ennek ellenére nem látjuk a visszavonás gesztusát, csak az eredményt, de azt kendőzetlenül.

Az európai kultúrának, legalábbis filozófiailag, sokáig nem volt eszköze a Rossz metafizikai elvének a körülhatárolására. A rossz a jó hiánya – így hangzott az a negatív meghatározás, ami tulajdonképpen a létet vontatta el a rossztól, és ezzel meghatározatlanná, kifürkészhetetlenné változtatta azt, ami különben nagyon is az emberi létezés velejárója. Mármint, amikor a művészet, saját metafizikai meghatározottságától vezérelve, megpróbálja megjeleníteni a Rosszat, szinte szükségszerűen a létezés rendjén túlra kell utalnia azt. Teszi mindezt ahelyett, hogy odafigyelne a hozzátartozásra, hiszen, ahogyan Krasznahorkai is állítja egyik interjújában, a Rossz az emberrel jelent meg a világban, az ember az, aki beve-

zette és megmáshíthatatlanul ott tartja a Rosszat a létezés rendjében.* Ezért talán a Rosszat megjeleníteni akaró művészetnek az is elég lenne, ha hajszálpontosan leírná a 21. század átlagemberének egy szokványos napját.

De mit tett Max Neumann és Krasznahorkai László?

Max Neumann tulajdonképpen nem tett mást, mint egy alakot teremtett. A könyvben található első kép még szétmosódó alakja változik át a többi képen egy határozott sziluettet felmutató, kutyaszerű Lénnyé. A sziluett borzasztó energiákat koncentrálna magába. Hiányzik az első két lába, ez pedig azt a hatást váltja ki, hogy a lény csak egy feltartóztatatlan nekizúdulásban tud létezni, amit csak kihangsúlyoz testének áramvonalassága. Érezzük, a lény csak azért nem bukik orra, mert folyamatos ugrásban van, és csak így is tud létezni, ugrik, és megint ugrik, miáltal betör a létezésbe valami, talán maga a fékezhetetlen iszonyat. Egy folyamatos, fenyegető érzés kimerevített pontjaivá válna így a képek, különböző metszeteit képezve meg annak, ami különben láthatatlan.

Mivel megteremtették a gonosz őslenyomatát, azt gondolhatnánk, már könnyű dolga volt Krasznahorkainak. Ennek a lenyomatnak az energiáját kellett átvezetnie, kiterítenie, megszővegeznie. És ez valahogy így is működik, de közben létrejön az irodalomnak egy olyan minősége, amely hatásában talán csak a nagy holokauszti irodalomhoz hasonlítható. Azonban Tadeusz Borowski, Jean Améry, Primo Levi, Paul Celan, Kertész Imre könyveiben az iszonyat elől menekülő képzelet még megtalálja fogódzóit, ha nem másban, a megformálás esztétikájában. Kertész Imre főművében a sorstalanság vállalása még nagyon is emberre méretezett feladatnak tűnik, ami Köves Gyuri ajkára a megbékélés árnyalatát varázsolhatja.

Krasznahorkai László már nem adja meg ezt az engedményt nekünk. Hiszen már gondolatainak kifejezési terepe is annyira redukált, hogy nem marad hely a kihátrálásra. Amit leír, az a bezártságból, korlátoltságból, a végesség irtózatosszori-

tásából kiszabaduló erő, amely csak a rombolásban, a pusztításban talál rá saját irányultságára. Mindehhez az emberi létezés törmelékei képezik meg a hátteret. Egy világvégi táj, újságot olvasó, szép tisztán ragyogó cipőcskét hordó, védtelen emberáryakkal. Akiknek pusztulniuk kell. Mert az az erő, ami csak egyik végességből egy másik végességbe vezethet át, el fogja törölni őket. Az üvöltés rombolásba fordul át, de miután a rombolás teljesen felemészti tárgyát, az erő nem szóródik szét a csillagtalan éjszakában, hanem kettéosztódik, és mint két súlyos, fekete vasgolyó, egymás felé kezd gurulni.

A két egymás felé guruló vasgolyó már az interpretáció képe. Mi más lenne ez, mint az iszonyat elviselésének az eszköze. Mert oda nem lehet beállni, ahol a végső erők összeérnek. Ezért van szükség újabb hasonlatokra, amelyek újabb és újabb haladékokat adnak nekünk, mielőtt a nálunknál nagyobb eltörölne bennünket. Ezt a haladékokat kapjuk meg Krasznahorkai László és Max Neumann szép könyvétől is, amelynek sikerül az, ami sok más könyvnek nem: úgy adni haladékokat, hogy közben az ne váljon önbecsapássá. Ne fordítsd el a fejed – üzenik. A Rossz, a Gonosz itt van.

Itt is.

Tamás Dénes

DARABJAIRA HULLÓ EGÉSZ

Fekete Vince: *Védett vidék*

■ Költője válogatja ugyan, hogy kötetben miként akar megmutatkozni, versek egyszerű sorozatát választva-e vagy egymáshoz szemléleti-gondolati és szerkezeti vonatkozásban egyaránt szorosan kapcsolódó, könyvvé szervesülő versekben, de talán kor- vagy időszakokhoz is köthető egyik avagy másik kötet típus előnyben részesítése. Egy nyelvi műalkotásnak, egy versnek önmagában is teljes egésznek kell lennie, de bizonyára új, a más versektől nyert energiákkal is feltöltődik, ha egy könyv szerves részeként, azaz rész és egész egymás közötti viszonyrendszerében talál a maga helyére és szerepére. Utóbbi esetben a kötetben mint rendszerben való gondolkodás élvez előnyt a költő részéről, s az olvasó és értelmező is magára a struktúrára, a „beépített környezetre” figyel mindenekelőtt, s nem a „katedrálisokra” vagy „palotákra” mint különálló, magányos objektumokra tekint. Élvezetet és gyönyörűséget ez is, az is szerepelhet a szemlélőnek, minthogy emberi képzelő- és alkotóerő eredményei. S minden, mi emberi – tartották a régiek –, nem lehet idegen tőlünk.

Ezt a gondolatot legutóbb Fekete Vince verseskötete indította el bennem, kiváltképpen könyve két-három ciklusa, minthogy a *Vak visszhang* címűben olvasható az a két versfüzér például, amelyeket külön-külön egy-egy történet lírai megjelenítésének is tekinthetünk (*Vak visszhang*, *Védett vidék*), vagy a *Füvekben*, *fákban* ciklusban található az emberi sorsra reflektáló s egymáshoz szinte láncszerűen kapcsolódó verssorozat (*Tízezer éj*), illetve a *Lebegő foltokba* sorolt versek, amelyek kis lírai „szerelmes földrajznak” illenének be, amint megidézik a költőnek kedves természeti tájakat, a szülőfalut, valamint az udvar- és piacteres kisvárost.

Változás érhető tetten Fekete Vince költői pályáján, tekintetbe véve e ciklusokat, illetve versfüzéreket, legalábbis ami az építkezést és lírai látásmódot illeti. Egy-egy „történet” felépítésében például sok a homály és sejtetés. Figyelmet érdemel, ahogyan a költő kiválaszt, illetve mellőz bizonyos történéseket és érzéseket, vagy amint felidéz, illetve elhallgat emlékeket. Egyik versében képletesen meg is fogalmazódik ez a fajta látásmód, eszerint „van, amikor csak / a fákat látjuk,

csak az erdőt, és nem érezzük, / amit amúgy is tudunk magáról a hegyről, / hogy benne titkos barlangok hallgatnak, vagy tengerszemek / rejtőzhetnek”. (*Barlangok, tengerszemek*) Mélységes titkokat rejt magában az ember, amelyek összességükben felszínre talán sohase kerülnek. Többnyire természeti elemekre és jelenségekre történő utalások és szabad asszociációk uralják ezeket a verseket, illetve ciklusokat, s ezek által próbálja a költő – József Attila szavaival szólva – mélyeiből kiemelni „a lélek homályos vidékeit”. Lelki folyamatoknak felelt meg így külső jelenségeket, mintegy szemléltethetővé téve az előbbieket. Mindezt a mindennapi folyó beszédhez közel álló, mondhatni puritán stílusban teszi Fekete Vince. Verseinek költőiségét ezekben az esetekben a váratlan „vágások” és utalások – találni montázsra épülő verset is a kötetben –, valamint a képzetársítások adják, továbbá az előadásmódok váltakoztatása, amely eleven perspektívaváltásokat eredményez a verseken belül.

Erre az építkezés- és látásmódra például szolgálhat éppen az előbb idézett *Barlangok, tengerszemek* című szabadvers, amelynek témája egy szerelmi kapcsolatban beállt szakítás, s ezt a prózai folyó beszéd egyszerűségével írja le („Talán jobb lett volna, ha akkor egyből vége. Mert így szálanként tépdestük ki magunkból pár év minden apró rezzenését”), de éppen a már idézett záró rész, a hegyek mélyében hallgató barlangokra való utalás által kap jelentéstöbbletet, tulajdonképpen esztétikai hatást kiváltó művészi erőre tesz szert a vers.

Egy szerelmi kapcsolat válságát jeleníti meg a költő a *Vak visszhang* című versfüzér darabjaiban, de a kötetben az ezt megelőző *Vihar előtt* című különálló költemény is mintha ezekkel a darabokkal tartana rokonságot: jellemző rájuk a sejtetés és homály, a hangnem visszafogottsága, az előadásmód tekintetében pedig a személytelen közlés váltakozik az én-formával, a személyessel, illetve az önmegszólítóval, amint az alábbi példák szemléltetik: „belátni az egész falut”, „nézni a vizet”, „néztem a patakot”, „azt gondoltam, megnyugszom”, „megpróbálok úgy nézni”. Amint látjuk, a vers hőse mintegy elejtve, egyetlen tagmondatban, de köz-

vetlen én-formában szól valamiféle nyugtalanságról – a metaforikus cím szerint egy vihar előtti lelkiállapotról –, és ama nyugtalanság megjelenítését természeti elemekre bízta, egy allúzióval oldja meg, mondván: „hosszan, idegesen remeg, gyűrűzik a víz”, illetve: „várni kell, míg lecsillapodik”. A nyugtalanság kiváltó oka valamiféle, a lírai énrre hirtelen törő álmom, amely elsodorja „az ébrenlét minden követ”, azaz a bizonyosságot meghatározatlan időre bizonytalanság váltja fel: „Várni kell [...] míg új képet emel tükrére az idő.”

A *Védett vidék* című versfüzért alkotó laca szerkezetű szabadversekben egy szerelmi kapcsolat végét jelentő szakítást követhet végig az olvasó, s éppen ez teheti indokolttá az előadásban, a versbeszédben tapasztalható szaggatottságot. Nem a történet részletes kibontakoztatásában érdekelt úgymond a beszélő, hanem az elhallgatásában, mint-hogy annak töredékeit, szilánkjait mutatja fel a versfűzér miniatűr rajzaiban. Általános érvénnyel is kijelenthető, hogy az élet s a gondolkodás minden területén tapasztalható: darabjaira hull az egész. (Vö. *Hiába való*) Amit kimond, csak töredéke a történet egészének, amit megélt a lírai alany, s – idézve az egyik verset – ami nélkül már ő sem élhet. A mondottakat erősíthetik meg a versfűzér különböző helyeiről kiragadott részletek: „Valahogy napokig balul jött ki minden. És most ez is”, „Talán jobb lett volna, ha akkor egyből vége”, „Hallgattunk, mereven figyeltünk”, „szakítottam meg váratlanul a hosszú hallgatás utáni csendet”, „Csak a teste lett olyan, mint tengernyi homokban fuldoklóé”, „ez a fuldokló magával visz valamit”. Mindenik idézett mondatban benne van ama szerelem végének előrejelzése, illetve bekövetkezése.

A versek történeteinek helyszíne Fekete Vince szülőföldjének, a felső-háromszéki tájegységnek az elemeiből teljesebb ki, olyanokból, mint: domb ölében elnyugvó vidék, medence lent és körben hegyek, zölden viruló táj, meredek oldal, hegyi patak, erdő, erdei út, erdőalj, lankák, Kicsifenyő környéke, Vadorom, Réz-kút, Egres-kút, dombra kapaszkodó keskeny utcák, anyaölnyi dombocska, borvízforrás, kert, végében

diófával, udvar körtefával, kis teraszos ház stb. Ez lenne hát a „védett vidék”, csak hogy maga a lírai alany számtalan szállal kapcsolódik ehhez, azaz hozzátartozik, s ezáltal már egy „lelkes” vidéknek mondható. Egy-másba épül táj és ember, s így a természeti táj nem is választható el az emberitől, ama belső vidéktől, amelyre Kányádi is gondolatott, amikor leírta, hogy „vannak vidékek legbelül”. Egyrészt igaz, hogy „a tarka, domb ölében elnyugvó vidék magába szíjpantja, elnyeli, beissza testét” (*Felissza mind*), másrészt igaz az is, hogy a költő legbelül éppen ezt a vidéket s lakóit őrzi leghűségesebben: „Vagyok úgy most is / sokszor, százszor, / indulok reggel, / régi pásztor, // velük, akik már / rég meghaltak, / de jönnek mégis. / Velem tartnak...” (*Vadorom*)

Lírai hevületű versbeszéd, vagyis az előbbi versfüzérékétől eltérő előadásmód jellemzi a *Füvekben, fákban* című ciklusba foglalt *Tízezer éjt*, amely indítást Kányádi *Halottak napja Bécsben* című hosszú versének nyitó szakaszától kapott. „Befonnak egyszer téged is / valami pompás koszorúba” – hangzik a Kányádi-vers nyitánya. A lírai alany egyfajta objektív alapállást vesz fel ebben, kívülállóként aposztrofálja önmagát, s ugyancsak kívülállóként kezd beszélni Fekete Vince versének hőse, tehát önmegszólításként hangzik el a saját véges életét és az emberi létet az egyetemesség viszonyaihoz s a legfőbb, isteni princípiumhoz igazító számvetésben: „Lehúznak egyszer téged is / egy soha nem látott mélybe / hideg lesz lent és vaksötét / s a semmi körbe-körbe.” Az

egyetemesség perspektívájából („tízezer éj”) parányinak tetszik az ember, de nem jelentéktelennek, a maga személyesen elszenvedett megaláztatásai és megfélemlítései („milyen éj úristen és milyenek Ezek / félelmek hordái mardosó fehér fogak / szigorú szemek kékesek acélosak”) ellenére is meg kell őriznie a szabadság és teljesség iránti igényét, amit a költő a következőképpen fogalmaz meg: „olyannak lenni mint az álom / járnai át meg át a világon / hogy ne legyen csepp és ne szemcse / mi ne az egészet jelentse.”

A kötetcímű választott „védett vidék” tartalma tovább bővíthető, mivelhogy a természeti és lelki „táj” mellett irodalmiakat is bevon jelentéskörébe Fekete Vince azáltal, hogy modern és élő klasszikusokat, Kosztolányit, Radnótit, Vas Istvánt, Jékelyt, Kányádit idéző verseket is belefoglal az új kötetbe, nemkülönben a kor- és nemzedéktárs Lövetei Lázár Lászlót, akinek megrendítő erejű verset dedikált (*Film*), az egészet pedig egy olyan vers, a *Mert nem lehet...* kezdetű nyitja, amelynek Szabó Lőrincről származó mottója van: „mert rettenetes hogy az ember / útja oly silány s oly rövid / a földi portól a veszendő / húson át vissza a porig.” (*A hitetlen büntetése*) Ebben a kötetnyitó versben az emberi létezés titkait fürkésző, sőt e létezés törvényeivel pörölő költőt ismerjük meg Fekete Vincében, a kötet zárlatának pedig e versre írt variációját teszi meg a szerző, így is egy kerek egésznek tekinthető verseskönyv benyomását keltve az olvasóban.

Borcza János

ÉLETMENTŐ KÖNYV KEZDŐKNEK ÉS HALADÓKNAK

Kovács Judit (szerk.): *Sürgősségi betegellátás*

■ Vaskos, tartalmas, szép kivitelezésű magyar nyelvű orvosi szakkönyv segíti ezentúl a sürgősségi ellátásban dolgozók munkáját. A több mint ötszáz oldalas orvosi „antológia” szerkesztője dr. Kovács Judit, a Maros Megyei Sürgősségi Kórházban működő Szív-érbetegségek és Transzplantációs Intézet aneszteziológus főorvosa, a könyv tervezője és felelős szerkesztője dr. Mezei Tibor.

Dr. Kovács Juditban pályafutásának kezdetén merült fel a gondolat: jó lenne fiataloknak, pályakezdő vagy sürgősségi ügyeletet teljesítő orvosoknak egy rövid, velős szakkönyvet összeállítani, hogy könnyen felismerjék, kórismézzék, felállítsák a differenciált diagnózist, és annak alapján lássák el, kezeljék a sürgősségi eseteket. Ebből az ötletből született meg többévi munkával a szakkönyv, amelyben 21 szerző foglalta össze szakterületének a sürgősségi ellátással kapcsolatos legfontosabb tudnivalóit. A könyv időszerűségéről, hasznosságáról és értékéről dr. Brassai Zoltán nyugalmazott egyetemi tanár, az MTA külső tagja ír a bevezetőben. A felgyorsult élettempó és az életmódváltozás következtében a sürgősségi ellátást igénylő betegek száma folyamatosan növekedik. Ennek hátterében a balesetek, mérgezések, öngyilkossági kísérletek gyakoribbá válása, a szívinfarktus, valamint az agyvérzések számának ijesztő arányú megszaporodása áll. Ezért fontos a sürgősségi orvoslás témájával foglalkozó könyvek megjelenítése.

A diszciplína viszonylag fiatal, hiszen 1950-ben hozták létre az Egyesült Államokban az első önálló sürgősségi szobákat, majd osztályokat, s később körvonalazódtak a járóbeteg- és a mentőorvosi szakellátás keretei. Magyar vonatkozású érdekesség, hogy Európában az elsők között alakult meg 1887-ben Budapesten az Önkéntes Életmentő Társaság, amelyet a nagyobb vidéki városok hasonló egyesületei követtek. Marosvásárhelyen az úttörő munkát a Megyei Mentőszolgálat, a Rohamentő-szolgálat és a Szív-érbetegségek Klinika vállalta a sürgősségi betegellátás és az intenzív terápiás hálózat kiépítésében, amit ma országosan is a legjobbak között tartanak számon.

A könyv szerzői a Marosvásárhelyi Orvosi és Gyógyszerészeti Egyetem oktatói, tanszékvezetői, akik az adott tudományág kiváló képviselői, s ezenkívül jó tollú szakemberek is. Az egyes fejezetek az újraélesztés, a sokk, a szív- és érrendszeri sürgősségek, a légzési elégtelenség, az akut hasi megbetegedések, nőgyógyászati, vese- és húgyúti, neurológiai sürgősségek, a lágyszövetek és a csontok mechanikai sérülései, hematológiai sürgősségek, endokrin és metabolikus sürgősségek, akut mérgezések kérdéseit tárgyalják. A kötet könnyen áttekinthető, felsorolászerűen tartalmazza a legfontosabb tudnivalókat, s az orvos számára eligazító információkat színes alappal emelték ki.

Bodolai Gyöngyi

CSEKE PÉTER AJÁNlja

■ „Vigyázzatok ma jól, mikor beszéltek.” A kommunista diktatúra vészorszakában ugyancsak indokolt volt Reményik Sándor intelme. Az írással sem voltunk másképpen: önfeljelentéssé válhatott minden szavunk, amin az elmeőrőség, a gondolatrendőrség szeme megakadt. Könyvespolcomon sokasodó kiadványok bizonyítják: nem vigyáztunk eléggé, amikor beszélünk, amikor írtunk. „Meggondolatlan” óvatlanságunknak mégis sokat köszönhetnek az utánunk következő nemzedékek, akik remélhetőleg nincsenek, nem lesznek kiszolgáltatottjai olyan „perverz” rendszereknek, amelyeneket az alábbi szerzőknek sikerült túlélniük. Minden napvilágra kerülő újabb szekus-dossziéval, átmentett naplófüzérrel, dokumentumgyűjteménnyel öntisztulásunkat segíthetjük elő.

■ Balázs Sándor: *Kiáltó Szó*. Volt egyszer egy szamizdat. Kriterion Könyvkiadó, Kvár, 2005.

■ Cseke Gábor: *Jelentések magamról*. Polis Könyvkiadó, Kvár, 2009.

■ Domokos Géza: *Apályban*. Napló – ezerkilencszáznolcvannolc. Pallas-Akadémia Könyvkiadó, Csíkszereda, 2004.

■ Fábián Ernő: *Naplójegyzetek 1980–1990*. Közzétette, bevezetővel és jegyzetekkel ellátta Bárdi Nándor és Filep Tamás Gusztáv. Kriterion Könyvkiadó, Kvár, 2010.

■ Gáll Ernő: *Napló I. 1977–1990*. Sajtó alá rendezte Gáll Éva és Dávid Gyula. Az előszót írta Gálfalvi Zsolt. Polis Könyvkiadó, Kvár, 2003.

■ Cs. Gyimesi Éva: *Szem a láncban*. Bevezetés a szekusdossziék hermeneutikájába. Komp-Press Kiadó, Kvár, 2009.

■ Kántor Lajos (szerk.): *A Hívó Szó és a Vándor Idő*. Emlékezések, dokumentumok (1989. december 23. – 1990. április–május). Komp-Press – Kolozsvár Társaság, Kvár, 2010.

■ Kibédi Varga Sándor: *Az Üveghegyen túl*.

Erdélyi ki- és bevándorlók az ezredfordulón. Mentor Kiadó, Marosvásárhely, 2009.

■ Kiss János: *Négyoldali igazság*. Naplójegyzetek (1978–1980). Komp-Press Kiadó, Kvár, 2009.

■ Lőrincz György: *Besűgő voltam, szívem*. Pro-Print Könyvkiadó, Csíkszereda, 2008.

■ Máthé János: *Magyarhermány kronológiája*. Pro-Print Könyvkiadó, Csíkszereda, 2009.

■ Molnár János: *Szigorúan ellenőrzött evangélium*. I. Partium Kiadó, Nagyvárad, 2009.

■ Markó Béla: *Egy irredenta hétköznapjai* (Lehallgatási jegyzőkönyvek, 1986. április – 1989. december). Pallas-Akadémia Könyvkiadó, Csíkszereda, 2009.

■ Soós Viktor Attila – Szabó Csaba – Szigeti László (szerk.): *Egyházüldözés és egyházüldözők a Kádár-korszakban*. Luther Kiadó, Bp., 2010.

■ Szőcs Géza – Farkas Wellmann Endre: *Amikor fordul az ezred*. Beszélgetőkönyv és dokumentumgyűjtemény. Ulpius-Ház Könyvkiadó, Bp., 2009.